

El teatre amateur durant la Segona República

Inici de la seua projecció pública (1932-1934)

Francesc Foguet i Boreu

«Enfront del teatre professional en manifesta fallida, s'aixeca prometedora i optimista l'obra de les associacions de teatre lliure, és a dir, alienes a les exigències i preocupacions de les empreses mercantilistes, que posen o sotaposen l'art a guany al gitaneig dels marxants, i en aquesta labor de depuració i de dignificació del teatre, els amateurs tenen assenyalat el lloc d'honor.»

Francesc Curet: «En defensa del Teatre amateur», *ATS*, núm. 1 (gener-febrer de 1934), pàg. 6.

Platea del teatre Poliorama el 1937, durant la guerra (AHC de Barcelona. Arxiu fotogràfic Pérez de Rozas).

I

La convocatòria del I Concurs de Teatre Català Amateur, organitzat per l'Associació de Teatre Selecte sota els auspicis del Reial Círcol Artístic l'abril de 1931, evidencià la necessitat de crear una entitat que agrupés el contingent nombrós d'elencs amateurs que actuaven per tot Catalunya. La partici-

pació de trenta-dues companyies d'aficionats i la implicació, directa o indirecta, d'un ventall notable de personalitats diverses del món de les lletres i de la cultura revelaren l'existència d'un extraordinari potencial cultural que podia servir de base per a la constitució d'una federació teatral amateur. Els autors, els crítics i les figures més destacades de la intel·lec-

tualitat del moment –Apel·les Mestres, Santiago Rusiñol, Lluís Masriera, Carles Soldevila, Josep M. Folch i Torres, entre molts d'altres– figuraren com a membres dels diversos jurats que avaluaren l'actuació de les companyies concursants. La presència de Lluís Masriera donava a la iniciativa una orientació singular. Masriera gaudia d'un notori prestigi internacional com a director de la Companyia Belluguet (1921-1936) i coneixia molt bé el moviment teatral amateur europeu, amb el qual col·laborava a través de la Fédération International des Sociétés Théâtrales d'Amateurs –que aplegava societats federades sobretot franceses, però també suïsses, belgues i luxemburgueses i organitzava anualment competicions amateurs. De fet, el primer concurs de teatre català amateur s'arranjà a la manera dels que se celebraven a diversos països d'Europa –particularment, França i Bèlgica– i, atesa la seua intenció explícita de dignificar l'escena catalana amb l'aglutinament de tots els esforços possibles, adquirí una considerable repercussió en els cenacles culturals catalanistes.

L'èxit de la primera convocatòria projectà públicament l'actuació d'unes companyies amateurs ubicades en la perifèria teatral barcelonina que es dedicaven a l'escena amb persistència i passió i que havien assolit un notable nivell qualitatiu (les guanyadores del primer i del segon premis eren, respectivament, l'Estudi d'Art Dramàtica, de Molins de Rei, i els Amics de les Arts i de les Lletres, de Sant Feliu de Llobregat). El fenomen no era pas nou –el teatre amateur català gaudia d'una llarga tradició que arrencava de finals del segle XVIII– i ja era admès el paper cultural supletori de l'activitat dels afeccionats (planter i viver d'actors, instrument de divulgació del teatre català i de formació d'un públic, etc.). En temps republicans, tanmateix, l'escena amateur es caracteritzava globalment pel seu tarannà catalanista i popular, fonamentalment mesocràtic, tot i que, en realitat, aglutinava elencs procedents de societats molt diverses. La seua dinàmica s'allunyava, llevat d'algunes companyies excepcionals com la Belluguet, dels anomenats *teatres d'art* o *d'assaig*, dirigits a minories

selectes de la burgesia europea i, en part també, de les experiències catalanes d'avantguarda (com el Teatre Íntim, d'Adrià Gual), des del moment en què ampliava la seua base social i intentava d'incidir eclècticament en un ampli espectre de la societat.

II

El 17 d'abril de 1932, a l'estatge de l'estudi-museu Masriera (Bailén, 72, de Barcelona) els impulsors i els representants autoritzats de les societats implicades celebraren una reunió, presidida per Joan Fernández i Castanyer, en quant representant de l'Associació de Teatre Selecte, per validar l'aprovació dels Estatuts i del Reglament de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur (FCSTA). L'assemblea nomenà per unanimitat l'escriptor Apel·les Mestres com a president honorari i escollí el primer consell directiu, que integraren, entre d'altres, Lluís Masriera i Rosés, president; Pompeu Crehuet, vicepresident primer; Josep Maria Folch i Torres, vicepresident segon; Claudi Fernández i Castanyer, secretari; Miquel Clivillé i Esteve, vicesecretari primer; Florenci Cornet, tresorer; Josep Artís, bibliotecari, i Segimon Rovira, arxiver. Els estatuts fundacionals consideraven la FCSTA com l'organisme «propulsor i regulador» del teatre català d'afeccionats que es plantejava com a objectius principals la propagació del gust per les lletres catalanes i la contribució a la cultura del poble per mitjà del teatre; l'organització d'intercanvis entre les societats amateurs per donar a conèixer la seua tasca arreu del país; l'expansió i consolidació del prestigi de totes les manifestacions teatrals catalanes; l'organització anual de concursos oficials entre les societats federades; l'aglutinament d'esforços i la crida a la col·laboració per tal d'atreure el poble al teatre català; la defensa dels interessos dels elencs en tots els àmbits (especialment en la gestió de les tarifes dels drets d'autor davant de la Societat d'Autors Espanyols); la publicació d'un butlletí en què s'apleguessin totes les novetats teatrals del món i s'hi ressenyessin les activitats i el desenvolupament

de les societats federades, i l'estrena de les produccions inèdites d'interès bandejades per la penúria dels teatres públics.

La FCSTA agruparia tots els elencs amateurs de les societats i agrupacions culturals dedicades a la pràctica i la difusió del teatre català del conjunt de les terres de parla catalana que volguessin federar-s'hi (la majoria, amb tot, pertanyien a la zona nord-oriental dels Països Catalans). El radi d'acció de l'entitat amateur pretenia d'estendre's horitzontalment a totes les comarques catalanes. Amb aquest objectiu, s'intentà d'elaborar un cens actualitzat de les companyies de teatre d'afeccionats de tot Catalunya i, tal com consta en el *Llibre d'actes de la Federació*, s'acceptà unànimement la proposta de Josep M. Folch i Torres d'atorgar el major grau d'oficialitat possible al desplaçament dels jurats que avaluaven l'actuació dels elencs, de manera que cada població on concursava una companyia rebria prèviament uns representants de la Federació que saludarien les autoritats populars de la localitat. S'iniciaria així una activa campanya ací i allà per tal d'estimular el teatre català, mitjançant conferències, divulgació a la premsa comarcal de les representacions, actes populars, etc. Els membres dels elencs inscrits a la FCSTA disposaven, d'altra banda, d'una tarja d'identificació personal que acreditava la pertinença a l'organisme amateur i donava dret a assistir a totes les representacions o festes de les societats federades.

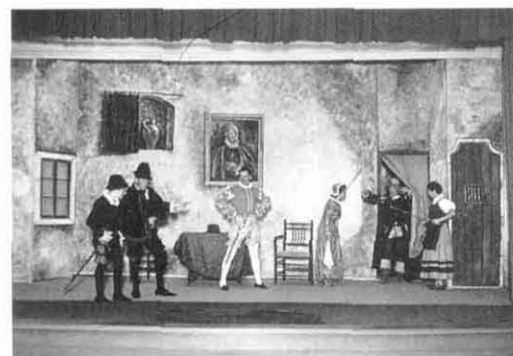
L'ambició dels dirigents de la FCSTA no es limitava a la cohesió organitzativa –a la mera gestió i coordinació– del moviment amateur, sinó que aspirava a convertir el teatre d'afeccionats en un àmbit de recerca, d'experimentació i de gosadies que influís positivament en el teatre professional. D'ací les advertències reiterades perquè els elencs amateurs deixessin de manllevar els defectes interpretatius de les companyies professionals –divisme, deliris de lluitament, personalismes, tics, trucs d'ofici–, que actuessin amb una emoció real, amb un mínim de fingiment, i que se subjectessin a la disciplina d'una única direcció escènica. Calia que els quadres amateurs cata-

lans, com els parisencs, brussel·lencs o ginebrins, aconseguissin una interpretació col·lectiva, compenetrada, homogènia, mancada de categories i subjecta rigorosament a les ordres d'un bon director. Un director solvent que sabés posar de relleu les condicions físiques i les facultats intel·lectuals dels actors i de les actrius amateurs i que aspirés a renovar l'escena en tots els sentits. Perquè una representació adequada no es basava tan sols en la interpretació, sinó que abraçava també l'escenografia, el vestuari, la lumino-tècnia, la música, etc. Previsiblement, aquesta concepció escènica integral menaria a un canvi important en l'actuació dels elencs amateurs i serviria de revulsiu per al teatre professional. Era una proposta ambiciosa que, des del punt de vista escènic i estructural, pretenia de resoldre, de manera efectiva, l'enfadosa «crisi» de l'escena professional catalana del moment —a mercè de les improvisacions i de les genialitats dels empresaris. L'escena amateur col·laboraria, doncs, amb la professional, a fi que l'una i l'altra, des de la seua especificitat i sense entrebancar-se, treballassin per fer avançar l'art dramàtic i acomplir la missió sociocultural que corresponia al teatre.

En relació amb el repertori, els directius de la FCSTA es proposaven de deixar pas a la revisió de la tradició dramàtica amb l'objectiu de fomentar el teatre català en totes les fases de la seua història i en totes les seues manifestacions, sense renunciar a cap bagatge dramàtic. Els amateurs havien de deixar d'escenificar mimèticament les obres estrenades pels professionals i, en canvi, havien d'apostar per un treball de laboratori, experimental, d'estudiar i assajar amb rigor les obres inèdites que les empreses refusaven, d'intercanviar les seues propostes amb altres elencs perquè s'evités la familiaritat entre actors i espectadors, i d'aspirar a la formació d'un públic addicte, culte i exigent. L'eclecticisme genèric de l'entitat donava cabuda a sectors d'ideologia diversa —fins i tot contraposada— que defensaven opcions de renovació diferents, des de les més arrelades a la inèrcia del teatre amateur fins a les més rupturistes (entre aquestes darreres, destacava la

reivindicació que feia Ramon Vinyes d'eixamplar els horitzons del teatre català a través del coneixement de la dramàtúrgia mundial més innovadora). Tots els plantejaments havien de coincidir, això sí, en una voluntat compartida de dignificar i prestigiar el teatre català i, alhora, en una afirmació comuna, sense claudicacions, de demostrar l'existència, la continuïtat, la consolidació i el millorament del teatre nacional. Un teatre nacional que, en definitiva, calia que s'endinsés en una nova etapa que l'anivellés al millor teatre d'Europa i, per tant, calia que s'erigís en l'exponent modèlic de la creació artística catalana de cara endins i de cara al món.

La vocació eminentment catalana de l'entitat es compaginà, en tota la seua trajectòria, amb una manifesta voluntat de relacionar-se amb el moviment amateur internacional i participar-hi a través dels contactes amb les diverses federacions de teatre amateur europees i de la seua adhesió, com a única filial peninsular, al Comité International pour les Théâtres Populaires. El prestigi internacional de Lluís Masriera, president de la FCSTA, facilità molt probablement les connexions i emmenà a mantenir correspondència sovintejada amb els seus homòlegs europeus. Des d'un bon començament, la constitució de la FCSTA fou notificada per escrit amb una salutació als dirigents de la Fédération International des Sociétés Théâtrales d'Amateurs (amb seu a París), i el Comité International pour les Théâtres Populaires (Praga), la Federation Nationale des Cercles Dramatiques de la Belgique (Liege), la National Operatic and Dramatic Association (Londres) i The British Drama League (Londres). Posteriorment, el novembre de 1933, s'acordà de trametre un telegrama de felicitació a la direcció del Théâtre National de Prague, amb motiu del 50è aniversari de la seua existència, i es decidí d'enviar les dades del desenvolupament de la FCSTA a la direcció del butlletí del Comité International pour les Théâtres Populaires, la presidència del qual es féu ressò de la fundació de la FCSTA, expressà «ses meilleurs voeux de prospérité à la Fédération Catalane» i prometé de «renouer avec

La Setmana del Nen, el gener de 1937, al Poliorama: sessions de teatre infantil (AHC de Barcelona. Arxiu fotogràfic Pérez de Rozas).

son président une active collaboration sur la base plus large cette fois de l'organisation internationale». Tota vegada que la florida del teatre amateur europeu féu esperar en la seua capacitat de resoldre la crisi de l'escena professional, l'acció dels afeccionats catalans adquirí una significació específica, ja que la viabilitat de la dramaturgia pròpia en depenia primordialment, fins al punt que sense els amateurs, al parer de Lluís Masriera, «gairebé no n'hi hauria [de teatre català] i un poble sense llibres i sense teatre no serà mai una nació».

III

L'actuació de la FCSTA es centrà sobretot en la convocatòria anual d'un concurs de teatre català amateur i en la publicació d'un butlletí periòdic que fos l'òrgan d'informació i de divulgació de les seues activitats (eventualment també se serví de la premsa i la ràdio). Ambdues iniciatives, que Lluís Masriera havia considerat com els camins més viables per a la constitució d'un organisme federatiu amateur, eren estratègies diferents per aconseguir una bona cohesió entre les societats federades i una projecció pública de les seues activitats en la societat i la cultura catalanes. La creació del setmanari *Teatre Català* (1932-1933) i, després, del mensual *Teatre. Butlletí de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur adherida al Comité International pour les Théâtres Populaires* (1933-1934) permeté de disposar, malgrat els esculls econòmics, de sengles òrgans de comunicació i de difusió el contingut dels quals aspirava a obrir-se al teatre en general. Les seues pàgines —que analitzarem en una altra avinentesa— són molt il·lustratives de l'orientació dels directius de la FCSTA i de la voluntat d'aglutinar tots els esforços —tant dels afeccionats com dels professionals de l'escena— en una obra col·lectiva a favor de la defensa i la renovació del teatre nacional. Això no obstant, la projecció pública de la Federació es vehiculà principalment a través dels concursos teatrals, entorn dels quals es materialitzaven les propostes, s'estimulaven

els elencs i es dinamitzava l'escena amateur.

Els concursos eren plantejats com a competicions artístiques en què es posaven a prova els dots escènics de les companyies amateurs. La seua dinàmica consistia bàsicament a nomenar uns jurats encarregats de valorar l'actuació dels elencs participants. Cada companyia havia d'escollir, segons les bases del concurs, una peça en un acte o un acte d'una obra per escenificar-la, conjuntament amb les obres de representació obligada (la mesura fou presa per pal·liar la tria d'un repertori mediocre), davant d'un jurat en una sessió pública o, si ho volien, a porta tancada. S'establiren diverses seccions que, en general, es basaven en la composició de les companyies: la secció A constava de dues categories i era destinada als quadres integrats per actrius i actors amateurs; la secció B corresponia als elencs compostos per actrius professionals i actors amateurs; i, a partir del III concurs, la secció C era exclusivament dedicada als elencs de teatre catòlic formats només per actors. Malgrat la volguda incorporació de les societats catòliques, la FCSTA apostà des de la seua fundació perquè els elencs federats fossin mixtos i, conseqüentment, el teatre deixés de ser, en consonància amb la participació femenina en el moviment associatiu i cultural coetani, el darrer baluard reaccionari que privés les dones joves de revelar-se com a actrius.

La possibilitat de dotar-se d'un repertori propi es posà en solfa amb motiu del III Concurs de Teatre Català Amateur (celebrat durant la primavera i l'estiu de 1934), amb la convocatòria d'un certamen d'obres en un acte adreçat als dramaturgs catalans, coneguts o inèdits, que volguessin col·laborar en l'empresa artística i patriòtica que duïen a cap els elencs amateurs de Catalunya. Les peces breus que aspiressin a guanyar-lo serien imposades als elencs participants en la tercera edició del concurs i, segons les bases, havien d'adaptar-se als elements escènics amb què generalment comptaven les companyies amateurs. Les obres que foren premiades, d'un total de cinquanta-dos originals vàlids, pertanyien

a autors que s'adcrivien a corrents teatrals ben diversos: *La mecanògrafa màrtir*, de Lluís Capdevila; *Montparnasse*, de Lluís Elies, i *Els qui mai no s'aturen*, de Ramon Vinyes, editades l'any 1934 en un sol volum dins de la col·lecció Catalunya Teatral de la Llibreria Millà.

La dinàmica del concurs de teatre amateur implicava la participació de diverses personalitats —artistes, literats, crítics i autors, com Josep Artís, Andreu A. Artís, J. Bernat i Duran, Prudenci Bertrana, Ambrosi Carrion, Agustí Collado, Joan Cortès i Vidal, Pompeu Crehuet, Francesc Curet, Josep Farran i Mayoral, Domènec Guansé, Josep M. Folch i Torres, Josep M. Francès, Carles Fages de Climent, Josep Lleonard, Enric Lluelles, Lluís Masriera, Josep Roig i Guivernau, Albert Piera, entre d'altres— que es desplaçaven *ex professo* a les poblacions dels elencs per avaluar la seua actuació. En el transcurs d'aquestes expedicions, una autèntica ruta per l'escena amateur catalana, es realitzaren diverses conferències i actes paral·lels que donaven més ressò a la FCSTA i repercutien encertadament en l'intercanvi i la cohesió culturals. En general, els jurats de les sessions de classificació remarcaren que els amateurs catalans havien aconseguit, en la tercera edició, una perfecció i una homogeneïtat superior als concursos anteriors. De nou, la companyia Estudi d'Art Dramàtica, de Molins de Rei, dirigida per Josep Cariteu i Millet, s'endugué el primer premi, seguida per l'Agrupació Romea de Sant Feliu de Guíxols, sota la direcció de Benet Escribà i Romaguera; l'elenc de la Joventut Carlina Manresana, dirigit per Joan Ambrós Comasolives, i el de l'Ateneu Obrer Manresà, dirigit per Antoni Sala i Singla.

El salt qualitatiu que comportà la realització del III Concurs féu palesa la urgència de comptar amb el suport institucional per poder pal·liar les dificultats econòmiques que suposava la mobilització del gran contingent d'actius que cooperaven amb la Federació. Per això la directiva de la FCSTA al·ludí a la responsabilitat que tenien tant Ventura Gassol, conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya,

JOVENTUT CARLISTA MANRESANA AGROPACIÓ ARTÍSTICA

*Record de la funció d'honor celebrada el dia 17
de maig de 1931 en la que fou representada la genial
obra d'en Guimerà "La reina jove"*

Quadre artístic de la Joventut Carlista Manresana.

com Carles Pi i Sunyer, alcalde de Barcelona, d'avaluar la labor cultural duta a terme per l'escena amateur. L'èxit que s'havia aconseguit a l'hora d'aglutinar els nombrosos amics i entusiastes del teatre català a l'entorn d'un projecte de perfeccionament dels grups amateurs adquiria una dimensió nacional que les corporacions públiques no podien negligir. L'amateurisme teatral català, que havia despertat la curiositat d'altres elencs d'àmbit estatal, gaudia ja de la col·laboració, amb concessions de premis, de les més destacades entitats artístiques, culturals i professionals o dels comerços i dels benemèrits patricis catalans i, per tant, feia indeclinable la demanda que els directius de la FCSTA havien adreçat a les corporacions oficials —l'Ajuntament i la Generalitat— per tal que els ajudessin a subvencionar justament la tasca de la FCSTA.

IV

La fase de consolidació de la FCS-TA oferia un balanç ben encoratjador: havia aconseguit un èxit notable a l'hora d'aplegar eclècticament una bona part dels elencs amateurs de Catalunya i, en termes globals, d'exercir una influència satisfactòria en el canvi del seu repertori i en la dignificació interpretativa i social dels aficionats i de les afeccionades (amb la decisiva incorporació, en efecte, de les actrius). També havia impulsat la creació de textos nous, l'estrena de produccions inèdites d'autors catalans i la promoció dels elencs més ben classificats en els concursos de teatre amateur. Les competicions, enllestida la tercera edició, havien creat un esperit d'emulació i de perfeccionament, que acreditava els elencs en categories (així, gaudien del títol d'Excel·lència l'Estudi d'Art Dramàtica, de Molins de Rei; els Amics de l'Art i de les Lletres, de Sant

Feliu de Llobregat, i l'Agrupació Romea, de Sant Feliu de Guíxols) i, de cara enfora, s'havien convertit en la principal plataforma de projecció pública de l'escena amateur. El seu futur desenvolupament demostrà els déficits i els entrebancs que impossibilitaven de reeixir en la desitjada cristallització d'un *teatre nacional* del tot homologable, en l'àmbit amateur i professional, amb el moviment teatral europeu més innovador. No cal dir que, com a entitat d'orientació catalanista que intentà d'adequar-se als trasbalsos del moment, tampoc no li foren alienes les vicissituds d'un context políticocultural republicà d'una extraordinària complexitat per al conjunt de la cultura catalana.

Francesc Foguet i Boreu